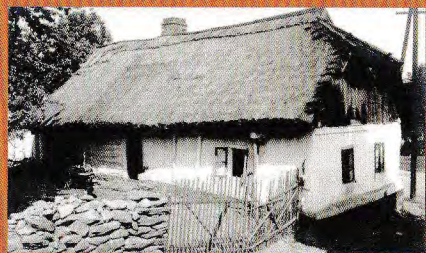

Český Edison. Tak bývá nazýván český vynálezce a podnikatel František Křižík. Narodil 8. července 1847 v Plánici po mnoha letech manželství Václava a Marie. Matce bylo v té době 43 let. Ve stejném roce se narodil i T. A. Edison a P. N. Jabločkov.

„Moje dětství bylo spokojené a šťastné,“ napsal F. Křižík. „Otec byl chudý, chromý švec a matka posluhovala.“ Po letech strávených ve školních lavicích v Plánici a v Klatovech rodiče rozhodli nechat nadaného chlapce studovat v Praze. „Vyrážili jsme s maminkou z Klatov pěšky, cesta nám trvala tři dny. Když už jsme v Praze zahýbali z Malého rynečku, potkali jsme známou, která tu měla pekaře. Nabídla se, že mě přijme jako učedníka. Vytrhl jsem se mamince a utíkal pryč na Staroměstské náměstí, maminka za mnou, pekařka se zatím ztratila. Tak jsem se nestal pekařem.“

Ve dvanácti letech se malý František Křižík zapsal na malostranskou reálku. Studium neměl snadné. „Ve Sládkovic kuchyni, u nichž jsem za nocleh učil jejich dcery Růženu, Boženu a Gabrielu, byla služčina postel, kde jsem měl přes den uložen i svůj slamník. Večer jsem jej shodil pod stůl v dílně a připravil si lůžko. Aby mě pustili k maturitě, katecheta mi dal černé šaty. Ale stejně jsem tam nešel. Ne snad, že bych se bál, ale neměl jsem na taxu. Proto mě přijali na techniku pouze jako mimořádného posluchače.“

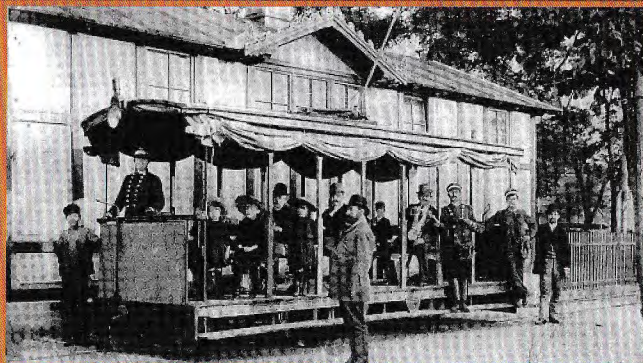
Křižíkův rodný dům

S manželkou Pavlínou

První Křižíkova dílna v pražském Karlíně, kde zprvu zaměstnával sedm dělníků. Za čtyři roky pak koupil rozsáhlé budovy na Královské (dnešní Sokolovské) třídě, kde vyráběl obloukovky a dynamo.

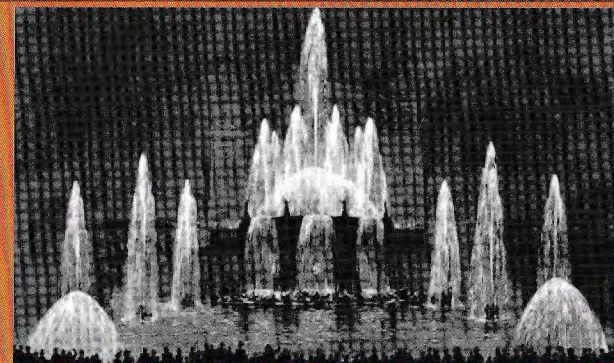
První jízda elektrické dráhy v Praze 18. července 1891. Cesta trvala čtyři a půl minuty a nejvyšší povolená rychlost byla 10 km/h.

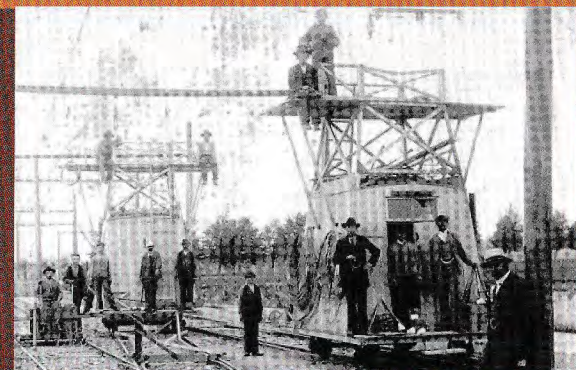
Slavná obloukovka.

Od roku 1896 provozoval Křižík soukromý tramvajový dopravní podnik se čtyřmi vozy na trase Praha – Libeň – Vysočany.

Křižíkova fontána se považuje za evropský unikát. Jejího výsledku je docleno pomocí 3000 trysek, ze kterých proudí voda dodávaná 50 čerpadly. Fontána byla postavena u příležitosti jubilejní zemské výstavy v roce 1891.

Stavba Křižíkovy elektrické železnice mezi Tábořem a Bechyní v roce 1903.

Křižíkova cesta k elektrotechnice začala náhodným setkáním s hodinářem Holubem, který odcházel od firmy Kaufmann a měl za sebe nalézt náhradu. O dalším osudu Křižíka tak rozhodla železnice a jeho prvním vynálezem bylo návěstidlo proti srážkám vlaků.

V roce 1878 se Křižík na Světové výstavě v Paříži seznámil s Jablokovou obloukovou lampou, známou pod jménem Jabločková svíčka. Nevýhodou lampy byla její kolísavá svítivost. Po svém návratu do Plzně začal Křižík pracovat na vylepšení „svíčky“. Roku 1880 byla tedy na světě zdokonalená oblouková lampa, zvaná Plzeňka, a Křižík za ni dostal na mezinárodní elektrotechnické výstavě v Paříži v roce 1881 zlatou medaili, stejně jako T. A. Edison za svou žárovku. Domácí premiéra jeho obloukovky se uskutečnila 18. srpna 1881 o narozeninách císaře v plzeňském divadle.

Křižík chtěl konkurovat i Fordovi. Postavil sice jen tři automobily, ale na elektrinu, aby lidem nekazil vzduch. Celá Praha byla svědkem, že byl první, který s tímto motorem vyjel Nerudovkou až na Hradčany. Proslavila ho i první elektrická tramvaj, která jezdila na trati od Letenského zámku na okraj Stromovky. I díky tomu získal zakázky na stavbu tramvajových tratí nejen v pražské Libni, ale i v Plzni, Dubrovniku i v části Vídně.

František Křižík se snažil, aby se elektřina rozšířila i na venkov. Aby mu lidé uvěřili, jezdil za sedláky s elektrickou mlátičkou. Snad ale nejvíce předstihl svou dobu svými elektrickými lokomotivami.

Své poslední, ničím nezkalené vítězství slavil František Křižík v roce 1891 na Jubilejní výstavě při 100. výročí první průmyslové výstavy v Čechách. Křižík zde představil svou světelnou

fontánu, která se stala legendou. Fontána na pražském výstavišti je pojmenována po svém autorovi a návštěvníci ji mohou obdivovat dodnes.

Františka Křižíka, jehož tvůrčí invence vycházela z koncepce využití stejnosměrného proudu, předstihl na přelomu století vědeckotechnický pokrok. Jan Neruda o něm řekl: „Měl dvě vady. Nebyl obchodníkem a byl příliš skromný. Jedním slovem, byl Čech.“

Není divu, že F. Křižík za svého bohatého života sesbíral řadu poct, mimo jiné mu byl v roce 1883 udělen Řád Františka Josefa a roku 1891 Řád železné koruny. Stal se císařským radou a v roce 1905 panovník Františka Křižíka jmenoval doživotním členem Panské sněmovny. Se svou manželkou měl sedm dětí a jeho potomci i dnes vynikají v řadě oborů nejen technických, ale i uměleckých u nás i v zahraničí.

Před okupací Československa, na Štědrý den v roce 1937, usedl František Křižík společně s Karlem Čapkem před mikrofon Československého rozhlasu a pronesl varovné poselství vědcům celého světa: „Chci dnes pronést k vám, k lidem dobré vůle, poselství opravdové víry v mír. Profesore Einsteine, jsme si tak vzdáleni, a přece tak blízcí. Věřím, že věda může sblížit všechny lidi i národy. Věřím v šťastnou budoucnost světa. Lidstvo musí nakonec pochopit, že si je povinno úctou a láskou.“

František Křižík umírá v roce 1941. Odpočívá na Vyšehradě, nedaleko Boženy Němcové, Bedřicha Smetany a Mikoláše Alše. Těsně před smrtí vzkázal těm, kteří se bránili tmě:

„Odvahu. Odvahu do života. Nic víc.“

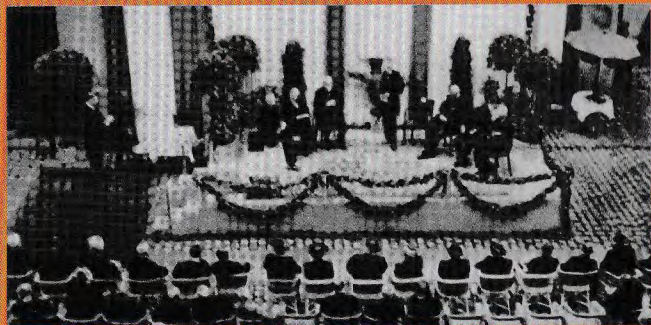
Použité materiály:

Materiály Muzea Františka Křižíka Plánice

KŘÍŽÍK, F. Paměti. Druhé vydání. Praha: ČEZ, 1997

GUTWIRTH, V. Příklad Františka Křižíka. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1941

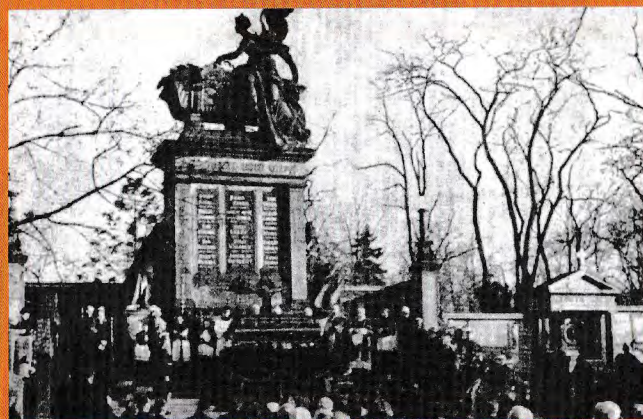
www.mhd.cz

Oslava Křižíkových devadesátin na nádvoří jeho továrny na Smíchově v Praze.

Jedenadvadesátiletý F. Křižík při znovuvtevení bechyňské dráhy v roce 1938.

Pohřeb Fr. Křižíka na pražském Slavíně. Byl prvním technikem zde pohřbeným.

Informační centrum Plánice

376 394 103

muplanice@planice.cz

www.planice.cz

Pro město Plánice

vydal Koráb, z. s., Klatovy

Zpracování a grafická úprava M. Hálková © 2017

František Křižík

8. 7. 1847 – 22. 1. 1941

PLÁNICE